

หมู่บ้านลาวโซ่งที่นครปฐม

นำพวลัย กิจรักษ์กุล*

“ผู้ไตซงดำ” (Black Tai) หรือ “ผู้ไทยทรงดำ” เป็นชนชาติไทยโบราณตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ในมณฑลทวายสี ยูนาน ตังเกี๋ยและแคว้นสิบสองจุไทย ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวอยู่แถบลุ่มแม่น้ำดำและลุ่มแม่น้ำแดงในประเทศเวียดนาม เมืองที่เป็นศูนย์กลางของแคว้นสิบสองจุไทยคือเมืองเถน (เมืองเดียน เปียน พู) เป็นเมืองที่มีผู้ไตซงดำอาศัยอยู่มาก ผู้ไตซงดำที่อยู่บริเวณนี้ถูกกวาดต้อนให้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ คนไทยในสมัยนั้นเรียกผู้ไตซงดำเหล่านี้ว่า “ลาวซงดำ” หรือ “ลาวทรงดำ” โดยเดิมคำว่าลาวนำหน้าซึ่งมีข้อสันนิษฐานได้ ๒ ทางคือ เป็นเพราะคนเหล่านี้อพยพมาจากดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศลาว และมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคนลาว อีกประการหนึ่งเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกับพวกลาวทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะผู้ไตซงดำได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยพร้อม ๆ กับพวกลาวกลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีคำที่เรียกผู้ไตซงดำว่า ลาวซ่ง ลาวซ่วง ลาวโซ่ง โดยคำว่า “โซ่ง” เพี้ยนมาจากคำว่า “ซ่วง” ที่เป็นภาษาของผู้ไตซงดำ แปลว่า กางเกง ดังนั้นกลุ่มคนลาวซ่ง ลาวซ่วง ลาวโซ่ง ก็คือคนกลุ่มเดียวกันซึ่งหมายถึงคนลาวที่นุ่งกางเกงดำ

การอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ผู้ไตซงดำที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่มีเหตุผลมาจากการทำสงคราม โดยมีช่วงเวลาที่แตกต่างกันคือ

สมัยกรุงธนบุรี ผู้ไตซงดำถูกกวาดต้อนมาจากเมืองม่วยให้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ประมาณ พ.ศ. ๒๓๒๒ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน

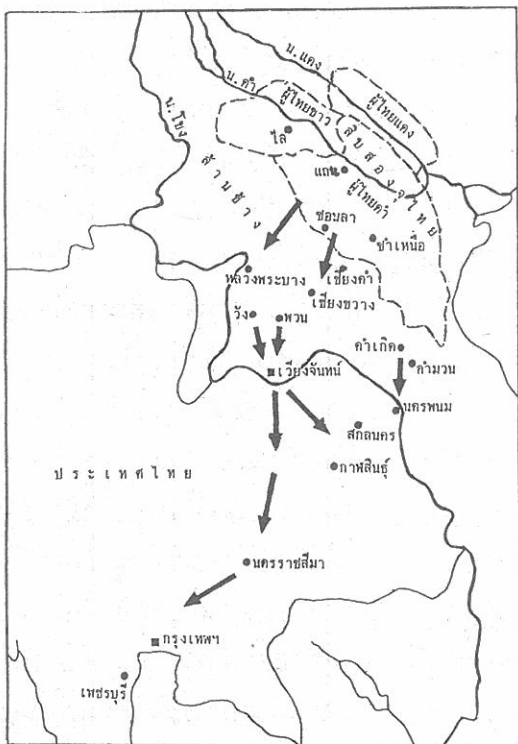
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้ไตซงดำ

ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองเถนให้เข้ามาอยู่ในประเทศเป็นครั้งที่สอง ประมาณ พ.ศ. ๒๓๓๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ไตซงดำถูกกวาดต้อนมาจากเมืองต่าง ๆ ในแคว้นสิบสองจุไทยมาอยู่ในประเทศไทยอีกสามครั้งด้วยกันโดยอพยพมาในช่วง พ.ศ. ๒๓๗๘ พ.ศ. ๒๓๗๙ และ พ.ศ. ๒๓๘๑ ตามลำดับ

* รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ครั้งสุดท้ายผู้ใดซ่งดำถูกกวาดต้อนให้เข้ามาประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในการอพยพผู้ใดซ่งดำจากแคว้นสิบสองจุไทยดังกล่าว พระมหากษัตริย์ไทยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองเพชรบุรีเพียงแห่งเดียว (แผนที่ ๑) ทั้งนี้เพราะเพชรบุรีมีสภาพแวดล้อมเป็นภูเขาและป่าไม้ น้ำท่วมไม่ถึง มีหุบห้วยลำธารซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับเมืองแถบที่อยู่อาศัยดั้งเดิม ทำให้เป็นที่พอใจของผู้ใดซ่งดำเป็นอันมากและได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เพชรบุรีจนถึงประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงได้เริ่มมีการอพยพออกจากเพชรบุรี ผู้ใดซ่งดำหลัง

แผนที่ ๑ เส้นทางอพยพของผู้ใดซ่งดำ

จากที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยแล้วคนไทยเรียกขานกันหลายชื่อและชื่อสุดท้ายเรียกว่า “ลาวโซ่ง” และใช้เรียกมาจนปัจจุบัน

หมู่บ้านลาวโซ่งที่นครปฐม ลาวโซ่งที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๒ และให้ไปตั้งบ้านเรือนที่เมืองเพชรบุรีได้กำเนิดลูกหลานสืบต่อมาเป็นจำนวนมาก ในระยะต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการประกาศให้ยกเลิกระบบทาสและยกเลิกระบบการควบคุมชาวลาวทั้งหลายที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งถิ่นฐานและหาพื้นที่ทำกินใหม่ ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของลาวโซ่งออกจากเพชรบุรีไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยทั้งบริเวณใกล้เคียงกับเพชรบุรีและบริเวณที่ห่างไกลออกไป

สำหรับลาวโซ่งที่อพยพเข้ามาสร้างบ้านเรือนที่นครปฐมนั้นผู้เขียนพิจารณาในด้านการตั้งถิ่นฐานเป็น ๒ ลักษณะคือ

๑. การสร้างบ้านรวมกลุ่มเป็นหมู่บ้าน ลาวโซ่งที่อพยพออกจากเพชรบุรีบางกลุ่มเป็นคนรุ่นเก่าที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไทยและบางกลุ่มเกิดในประเทศไทย กลุ่มคนดังกล่าวไม่ชอบพื้นที่ลุ่ม ประกอบกับมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นและขาดแคลนไม้เพื่อสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ทำให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังบริเวณใกล้เคียงเพื่อหาที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินใหม่

โดยอพยพไปยัง ชุมพร สุราษฎร์ธานี สมุทรสาคร ราชบุรี กาญจนบุรีและนครปฐม ลาวโซ่งที่ตั้งถิ่นฐานที่นครปฐมจะมีการสร้างบ้านเรือนในลักษณะรวมกลุ่ม (Clustered Pattern) ทั้งนี้เพราะลาวโซ่งมีการแต่งกาย ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตนเองซึ่งต่างจากคนไทยที่อยู่ในพื้นที่เดิม ดังนั้นเมื่ออพยพมาจากเพชรบุรีแล้วพบบริเวณใดที่เป็นที่ราบมีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการอยู่อาศัยก็จะสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในเขตที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง สำหรับพื้นที่ทำการเกษตรจะอยู่รอบนอกหมู่บ้านออกไป

จากการศึกษาหมู่บ้านลาวโซ่งที่นครปฐมมี ๓๕ หมู่บ้าน *จากจำนวน ๘๒๕ หมู่บ้าน (พ.ศ. ๒๕๓๐) คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๔ ของหมู่บ้านทั้งหมด พบว่า หมู่บ้านลาวโซ่งประมาณร้อยละ ๙๔.๓ (๓๓ หมู่บ้าน) สร้างบ้านเรือนอยู่รวมกลุ่มกันเป็นหมู่บ้าน โดยอยู่ใกล้แหล่งน้ำผิวดินประเภทลำคลอง และหนองน้ำธรรมชาติ คนกลุ่มนี้ส่วนมากมีอาชีพหลักคือการทำนา ลาวโซ่งบางกลุ่มสร้างบ้านเรือนในลักษณะตามแนวยาว (Linear Pattern) โดยเฉพาะแนวลำคลองหรือแนวถนน สำหรับพื้นที่การเกษตรจะอยู่ด้านหลังของบ้าน ได้แก่ บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน ลาวโซ่งบางกลุ่มสร้างบ้านเรือนในลักษณะกระจาย (Dispersed Pattern) โดยกระจายในพื้นที่เกษตรกรรม

ของตนเอง ความห่างของบ้านแต่ละหลังขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่ของแต่ละครอบครัว คนกลุ่มนี้ส่วนมากมีอาชีพหลักในการทำสวน ได้แก่ บ้านลำเอียง ตำบลตลาดจินดา อำเภอสามพราน

การรวมกลุ่มของหมู่บ้านลาวโซ่งแต่ละกลุ่มจะไม่มีระเบียบไม่มีการวางแผนการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ทั้งนี้เพราะในระยะเริ่มแรกของการตั้งหมู่บ้านมีคนจำนวนไม่มากนักเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นการขยายตัวของหมู่บ้านจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น บริเวณที่เป็นที่ราบ บริเวณริมลำคลอง เป็นต้น

การตั้งชื่อหมู่บ้านของลาวโซ่ง จะสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณ ธรรมชาติและสัตว์ที่ปรากฏเด่นชัดครั้งแรกก่อนที่จะมีการสร้างบ้านเรือนในบริเวณนั้น ๆ เพื่อเป็นการแสดงถึงความหมายของหมู่บ้านในอดีตว่ามีลักษณะตามเป็นมาในการตั้งถิ่นฐานอย่างไร จากการศึกษาคือหมู่บ้านลาวโซ่งทั้งหมด ๓๕ หมู่บ้าน พบว่าการตั้งชื่อหมู่บ้านที่มีความหมายเดียวจำนวน ๒ หมู่บ้านหรือร้อยละ ๕.๗๑ โดยใช้ชื่อลักษณะภูมิประเทศเป็นชื่อหมู่บ้าน คือ บ้านสระ และใช้ชื่อพืชเป็นชื่อหมู่บ้าน คือ บ้านลำเอียง ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ อีก ๓๓ หมู่บ้านจะมีคำนำหน้าและคำขยายประกอบกัน คำนำหน้าชื่อหมู่บ้านที่ใช้ชื่อลักษณะ

* ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก

ภูมิประเทศจำนวน ๒๔ หมู่บ้าน ประมาณ ร้อยละ ๖๘.๕๗ เช่นคำว่า บ่อ สระ หนอง เกาะ ดอน แหล่ม หัว รองลงมาใช้ชื่อพืชจำ นวน ๘ หมู่บ้าน ประมาณร้อยละ ๒๒.๘๖ เช่นคำว่า ฝั่ สะแก และใช้ชื่ออื่น ๆ จำนวน ๑ หมู่บ้าน ร้อยละ ๒.๘๖

คำขยายที่ใช้ประกอบคำนำหน้าเพื่อให้

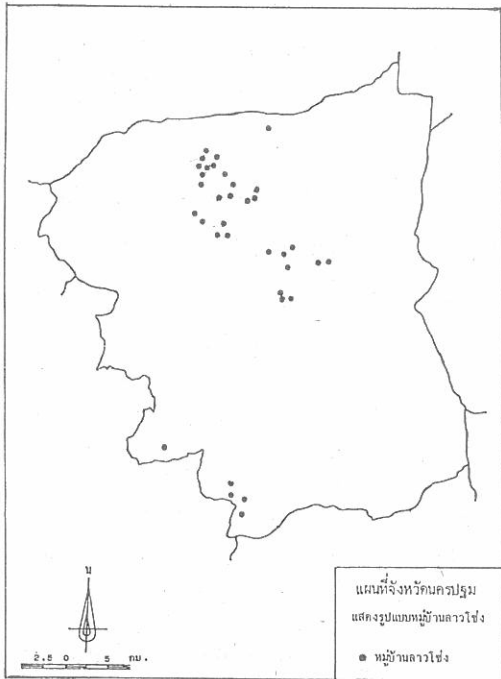
ชื่อหมู่บ้านมีความหมายชัดเจนขึ้น คำ ขยายที่นำมาใช้เป็นคำนามร้อยละ ๖๑.๗๗ เช่นคำว่า ทอง ทราย ถนน หูช้าง รองลงมา คือชื่อพืชร้อยละ ๒๐.๕๙ เช่นคำว่า ขมิ้น มะ กอก กระเจา และใช้ชื่อสัตว์ร้อยละ ๑๑.๗๘ เช่นคำว่า แรด หมู นอกนั้นเป็นชื่ออื่น ๆ ร้อย ละ ๕.๘๘ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำนำหน้า	คำขยาย	ชื่อหมู่บ้าน
ภูมิประเทศ	คำนาม	บ้านสระสี่มุม บ้านดอนทราย บ้านดอนทอง บ้านบ่อ น้ำจืด บ้านหัวถนน บ้านเกาะเล็ก บ้านหนองเทียม บ้านหัวทรายลาว
ภูมิประเทศ	พืช	บ้านดอนมะกอก บ้านดอนขนาก บ้านดอนขมิ้น บ้านแหลมกระเจา บ้านหัวซุกบัว
ภูมิประเทศ	สัตว์	บ้านเกาะแรด บ้านหนองหมู
พืช	คำนาม	บ้านไผ่โทน บ้านไผ่เถื่อน บ้านไผ่หูช้าง บ้าน ไผ่สงคราม บ้านไผ่ดอกเนื้อ บ้านสะแกราย

๒. หมู่บ้านลาวโซ่งอยู่รวมกลุ่มกัน ในแนวเหนือ-ใต้ หมู่บ้านลาวโซ่งที่ นครปฐมทั้ง ๓๕ หมู่บ้าน มีรูปแบบการตั้ง ของหมู่บ้านเป็นแบบรวมกลุ่ม (ค่าความใกล้เคียงเท่ากับ .๒๕) ลักษณะของการรวม กลุ่มอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ (แผนที่ ๒) โดย ทางเหนือหมู่บ้านลาวโซ่งในเขตอำเภอกำแพงแสนและอำเภอบางเลนจะต่อกับหมู่บ้านลาวโซ่งในเขตอำเภอดูทองและอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนทาง ด้านใต้หมู่บ้านลาวโซ่งในเขตอำเภอเมือง และอำเภอสองพี่น้องจะต่อกับหมู่บ้านลาว

โซ่งในเขตอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี และอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

การที่หมู่บ้านโซ่งมีรูปแบบการรวมกลุ่ม ดังกล่าว อาจมีเหตุผลมาจากอดีตที่ลาวโซ่งอพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไทยเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย และเมื่อพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการให้ยกเลิกการควบคุมชาว ลาวอพยพทั้งหลาย ทำให้ลาวโซ่งรุ่นเก่าที่เป็นผู้อพยพมาจากเมืองแกน แคว้นสิบสอง จุไทย พยายามที่จะอพยพกลับบ้านเกิด เมืองนอนดั้งเดิมของตน ในการอพยพกลับนี้

แผนที่ ๒ หมู่บ้านลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐม

มีหลายครั้งและหลายกลุ่มด้วยกันโดยการรวบรวมสมัครพรรคพวกญาติพี่น้องให้เดินทางขึ้นไปทางเหนือของประเทศไทย การเดินทางในสมัยก่อนค่อนข้างช้าและลำบากทำให้เสบียงอาหารขาดแคลนจึงมีการหยุดพักในช่วงฤดูฝนเพื่อทำนา ทำไร่ เตรียมอาหารไว้สำหรับเดินทางต่อไป การเดินทางจากเมืองเพชรบุรีจะไปเมืองแถนนั้นเป็นระยะทางที่ไกลมากทำให้ลาวโซ่งรุ่นแรก ๆ ที่อพยพมาจากเมืองแถนล้มหายตายจากลงไปทุกที ลาวโซ่งรุ่นหลัง ๆ ที่เกิดในประเทศไทยไม่สามารถจะเดินทางกลับไปยังบ้านเกิดเมืองนอนของบรรพบุรุษได้จึงได้สร้างบ้านเรือนกระจายอยู่ตามเส้นทางการอพยพนั้นเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีผลทำให้

ลักษณะหมู่บ้านลาวโซ่งอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในแนวเหนือ-ใต้ ไม่กระจายทั่วไปในพื้นที่ของจังหวัด และจากการศึกษาลาวโซ่งในจังหวัดอื่น ๆ ก็พบว่า มีลาวโซ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี ชัยนาท นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย เลย ซึ่งก็สันนิษฐานว่าคนกลุ่มดังกล่าวพยายามที่จะกลับไปเมืองแถนนั้นเองแต่ยังไม่ถึง

บ้านลาวโซ่ง ลาวโซ่งมีวัฒนธรรมในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยเฉพาะ บ้านลาวโซ่งแบบดั้งเดิมสร้างโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ลักษณะบ้านเป็นบ้านชั้นเดียวได้ทุนสูงเดินได้อย่างสบายลมผ่านได้สะดวกและป้องกันน้ำท่วม เสาบ้านและรอดจะใช้ไม้เนื้อแข็งทั้งต้นนำมาตากแห้งให้เป็นงามวางพาดกันเพื่อรับน้ำหนักของตัวบ้านและหลังคา พื้นและฝาบ้านทำด้วยฟากสับหรือไม้ไผ่ผ่าซีก ฝาบ้านจะไม่สูงถึงหลังคาและลักษณะเอนออกทางตอนบน ทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก บ้านลาวโซ่งแบบดั้งเดิมจะไม่มีหน้าต่าง หลังคาบ้านมุงด้วยหญ้าหรือแฝกโดยลักษณะของหลังคาสูงชันคลุมตัวบ้านทุกด้านและลงมาถึงพื้น เพื่อป้องกันลมหนาว แสงแดด และฝน ยอดจั่วทั้งสองด้านมีไม้จริงแกะสลักเป็นรูปโค้งงอคล้ายเขากวางเรียกว่า “ขอกุด” (รูปที่ ๑) ภายในบ้านจะกั้นบริเวณหัวท้ายบ้านด้วยฝาขัดแตะออกเป็น ๓ ห้อง คือ

รูปที่ ๑ บ้านดั้งเดิมของลาวโซ่ง

ห้องบริเวณหัวบ้านหรือนอกชานตอนขึ้นจากบันไดจะใช้เป็นที่รับแขกผู้มาเยือน ห้องกลางเป็นห้องใหญ่มีครัวไฟและเป็นที่อยู่อาศัย ห้องท้ายบ้านเป็นห้องสุดท้ายเรียกว่า “กว๊าน” ลดพื้นลงไปจากตัวบ้านเล็กน้อยมีลักษณะโค้งมนทั้งฝาและหลังคาเหมือนกระโถมจะใช้เป็นห้องผีเรือน สำหรับบันไดจะใช้ไม้ไผ่วางพาดบางบ้านอาจใช้ไม้จริงทั้งต้นหรือไม้กระดาน จากการสำรวจยังไม่พบบ้านลาวโซ่งที่เป็นแบบดั้งเดิมจริง ๆ ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่นครปฐมจะมีก็เป็นการสร้างบ้านแบบดั้งเดิมไว้ที่บ้านเกาะแรด อำเภอบางเลน สร้างไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเท่านั้น

ปัจจุบันบ้านที่เป็นที่อยู่อาศัยของลาวโซ่งได้ดัดแปลงเพื่อให้เกิดความคงทนและถาวรเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวัสดุสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการสร้างบ้าน

จะเป็นแบบเรือนไทยประยุกต์เหมือนบ้านคนไทยในชนบททั่วไป โดยเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง หลังคาหน้าจั่ว บ้านของลาวโซ่งส่วนใหญ่จะไม่กั้นฝาห้องเพื่อใช้ประโยชน์เป็นห้องนอน ห้องครัว โดยเปิดเป็นห้องโล่งกว้างใช้เป็นเอนกประสงค์ ถ้าจะแบ่งการใช้พื้นที่ภายในบ้านจะแบ่งด้วยการใช้เสายภายในบ้านเป็นหลักกว่าบริเวณใต้ใช้สำหรับรับแขก บริเวณใต้ใช้สำหรับนอนและบริเวณใต้ใช้ทำครัว แต่บ้านลาวโซ่งทุกหลังจะกั้นฝาห้องเป็นห้องไม่ใหญ่นักเพียง ๑ ห้องเรียกว่า ห้องผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ ภาษาโซ่งเรียกว่า “กะล่อหอง” ถือว่าเป็นสถานที่สำคัญที่สุดของบ้านทำหน้าที่สำคัญ ๒ อย่าง คือ อย่างแรกใช้เป็นที่พักกระดูกของบรรพบุรุษฝ่ายชาย เก็บไต ซึ่งเป็นเครื่องจักสานคล้ายตะกร้าใบเล็ก ๆ เป็นสัญลักษณ์แทนตัวเด็กชายแรกเกิดทุกคนในบ้าน เก็บหอยา เป็นเครื่องจักสานทำจากใบลานพันสอดสลับไปมาคล้ายวงโซ่ต่อกันเป็นชั้น ๆ เหมือนรูปกรวย ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวเด็กหญิงแรกเกิดทุกคนในบ้าน ถ้าผู้เป็นเจ้าของไตหรือหอยาตายจะต้องนำไปเผาพร้อมคนตายหน้าที่สำคัญอย่างที่สองคือใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของลาวโซ่งคือ การทำบัตตง เป็นการนำอาหารคาว หวาน หมากพลูและบุหรี่ ที่รับประทานกันในบ้านไปเช่น ผีเรือนในกะล่อหอง สำหรับลาวโซ่งที่เป็นขันผู้ท้าวจะต้องทำบัตตงประจำทุก ๆ ๕ วัน ส่วนลาวโซ่งชั้นผู้น้อยจะทำทุก ๆ ๑๐-๑๕ วัน

การทำพิธีเสนเรือน หรือ เสนเฮือน เป็นพิธี เช่นไหว้ผีเรือนโดยจะทำวัน ระยะเวลา ๒-๓ ปี จะทำพิธีเสนเรือน ๑ ครั้ง ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว บ้านใดจะทำพิธีเสนเรือนจะต้องเลี้ยงหมูตัวผู้ไว้ ๑ ตัว ต้องอธิษฐานว่า ถ้าทำมาหากินเจริญรุ่งเรืองเลี้ยงหมูเติบโตก็จะทำพิธีเสนเรือนหมูตัวที่อธิษฐานนี้จะนำไปทำอย่างอื่นไม่ได้ พิธีเสนเรือนนี้จะต้องไปประกอบพิธีเช่นไหว้ผีเรือนในกะล่อหองซึ่งเป็นที่อยู่ของผีเรือน พิธีนี้เป็นการแสดงถึงการระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วให้ได้มีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ไม่อดอยากผีเรือนจะได้ปกป้องคุ้มครองคนในบ้านให้มีความสุข

ข้อห้ามสำหรับบ้านลาวโซ่งคือ ห้ามมิให้บุคคลภายนอกหรือแขกผู้มาเยือนที่มีใช้ลูกหลานในบ้านเข้าไปในกะล่อหองเป็นอันขาด จะเข้าไปได้ก็ต่อเมื่อเจ้าของบ้านได้ไปบอกกล่าวขออนุญาตผีเรือนแล้วจึงจะเข้าไปได้ เพราะลาวโซ่งมีความเชื่อว่าถ้าบุคคลภายนอกเข้าไปในกะล่อหองโดยไม่ได้รับอนุญาตจะทำให้เกิดอันตรายต่าง ๆ หรือเจ็บไข้ได้ป่วยกับบุคคลนั้น ๆ

วัฒนธรรมประเพณีและการผสมผสานทางวัฒนธรรม แม้ว่าลาวโซ่งที่อพยพจากเมืองเพชรบุรีเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่นครปฐมเป็นเวลานานกว่า ๘๕ ปีแล้ว แต่ลาวโซ่งก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้ได้

ลาวโซ่งรุ่นบุกเบิกที่ยังมีชีวิตอยู่และรุ่นที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปีขึ้นไปจะรักษาแบบแผนชีวิตทางวัฒนธรรมไว้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย การประกอบพิธีกรรม และรูปแบบของวิถีชีวิตประจำวันทั่วไป ในด้านการแต่งกายลาวโซ่งที่สูงอายุโดยทั่วไปจะยังคงแต่งกายเหมือนครั้งโบราณโดยนุ่งผ้าขึ้นทอมือสีครามแก่สลับลายทางสีขาวซึ่งเรียกว่า ผ้าทอลายแดงโมไล่เสื้อผ้าฝ้ายสีครามตัดเข้ารูปตัวเสื้อตัดสั้นแขนกระบอก ผ้าหน้าติดกระดุม ๑๐-๑๕ เม็ด เรียกว่า เสื้อก้อม (รูปที่ ๒) หญิงสูงอายุบางคนเวลาอยู่กับบ้านก็ยังนิยม

รูปที่ ๒ การแต่งกายของลาวโซ่ง (ผ้าทอลายแดงโมไล่เสื้อก้อม)

ใช้ผ้าคาดอก เป็นผ้าพื้นสีดำกว้าง ๖-๑๐ นิ้ว ยาวประมาณ ๑ เมตร ปักชายทั้งสองด้านให้สวยงามเรียกว่า ผ้าเปียว ทรงผมยังคง

ไว้ผมยาวมากเพื่อเกล้าผมแบบโชนัง โดยจะต้องมัดผมให้เป็นลอนใหญ่ด้านหน้า ผมด้านหลังที่เหลือรวบแล้วมัดจนปลายไว้กึ่งกลางศีรษะ ชายผมสอดไว้ข้างในไม่เหลือชายผม ขัดผมไม่ให้หลุดด้วยไม้ขัดเกล้า ซึ่งมีรูปร่างเหมือนเข็มกลัด แต่ตัวใหญ่ทำด้วยเงินหรือทองคำ ทรงผมดังกล่าวเรียกว่า **ปั้นเกล้า** (รูปที่ ๓)

รูปที่ ๓ ผมทรงเกล้าปั้น

เนื่องจากลาวโชนังนับถือผี เป็นอย่างมากเพราะเชื่อว่าชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ในโลกอยู่ใต้อำนาจของภูตผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของลาวโชนังจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับผี เช่น พิธีเสนเรือน พิธีเสนเต็ง เป็นต้น นอกจากศรัทธาและความเชื่อในเรื่องผีแล้วลาวโชนังยังเชื่อในเรื่องขวัญ

อีกด้วย หากมีบุคคลในบ้านเรือนเจ็บป่วยเป็นเวลานานและแพทย์แผนปัจจุบันก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ลาวโชนังจะเชื่อว่าต้นเหตุของความเจ็บป่วยคือการที่ขวัญของผู้ป่วยไม่อยู่กับตัว จะต้องทำพิธีเสนเรียกขวัญหรือเสนผีขึ้นเสียเพื่อเรียกขวัญผู้ป่วยให้กลับคืนมาและจะหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ

นอกจากความเชื่อเรื่องผีและขวัญแล้ว ลาวโชนังยังคงรักษารูปแบบของงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและที่พบเห็นได้ตามบ้านเรือนทั่ว ๆ ไป เป็นต้นว่า ช้อนลอด กะแอบ กะเหลบ ไห หมูหมอน นอกจากนี้หัตถกรรมบางอย่างทำขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ปาน ช่าไก่ไถ และวี หัตถกรรมดังกล่าวแล้วล้วนเป็นงานฝีมือที่สะท้อนความงามของศิลปะพื้นบ้านที่เรียบง่ายแต่มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตนไว้ ส่วนการเล่นพื้นบ้านที่ยังคงนิยมเล่นกันในช่วงงานเทศกาลสงกรานต์ คือ การเล่นคอน การเล่นแคน การเล่นสะบ้า และเล่นผีมดแดง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามความเจริญของสังคมเมืองและการคมนาคมสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็วของสังคมสมัยใหม่ก็มีผลกระทบต่อบรรยากาศทางวัฒนธรรมของลาวโชนังไม่น้อย ประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมบางอย่างของลาวโชนังก็ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับยุคสมัยและแนวความคิดของพุทธศาสนาของชาวเมือง ทำให้แบบแผนทางวัฒนธรรมมีลักษณะการผสมผสาน

ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ในการประกอบพิธีกรรมจะมีทั้งการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อทั้งแบบลาวโซ่งและแบบพุทธ โดยการปฏิบัติตามพิธีทั้งสองแบบนั้นจะไม่ขัดแย้งกันและบางครั้งก็จะปฏิบัติในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน รูปแบบของการปฏิบัติดังกล่าวไม่เพียงแต่จะสะท้อนถึงการผสมผสานที่กลมกลืนทางวัฒนธรรมเท่านั้น หากยังชี้ให้เห็นการประสานแนวความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีและวิญญาณต่าง ๆ เข้ากับแนวคิดทางพุทธศาสนา เช่น พิธีเสนเรือนเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ลาวโซ่งบางครอบครัวจะนิยมปฏิบัติพิธีพุทธและพิธีโซ่ง ในการทำพิธีจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และเลี้ยงอาหารพร้อมถวายจตุปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการทำบุญบ้านตามแบบพุทธ หลังเสร็จพิธีพุทธแล้วจะมีพิธีโซ่งในวันรุ่งขึ้น

พิธีศพ ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งในการประกอบพิธีดั้งเดิมของลาวโซ่งบุคคลสำคัญมีหน้าที่ประกอบพิธีศพเรียกว่า **เขยกก** จะเป็นผู้อาบน้ำศพ แต่งตัวศพ ทำพิธีเผาศพที่ป่าช้า เก็บกระดูก รวมถึงการทำหน้าที่เป็นผู้บอกทางให้วิญญาณของผู้ตายกลับไปบ้านเกิดดั้งเดิมของตนที่เมืองฟ้าและไปเฝ้าถน (ถน หรือ ผีฟ้า คือเทวดาที่สิงสถิตอยู่บนฟ้าหรือสวรรค์มีอำนาจควบคุมชีวิตมนุษย์ตลอดจนดินฟ้าอากาศ สามารถบันดาลให้บังเกิดความเป็นไปต่าง ๆ ทั้งในทางดีและทางร้ายต่อคน สัตว์ และพืช) แต่ปัจจุบัน

การประกอบพิธีศพจะมีพิธีพุทธเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยครอบครัวของผู้ตายโดยเฉพาะผู้ตายที่สูงอายุจะนิยมทำพิธีโซ่งตามประเพณีดั้งเดิมก่อนแล้วเพิ่มพิธีทางพุทธศาสนาเข้าไปด้วย เช่น การนิมนต์พระสงฆ์มาสวดศพ ในเวลากลางคืนและยังให้พระสงฆ์เป็นผู้ถือสายสิญจน์นำหน้าขบวนศพ และเผาศพบนเมรุเผาศพของวัด เป็นต้น

พิธีแต่งงาน ก็เช่นกัน พิธีแต่งงานโซ่งแบบดั้งเดิมมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและใช้เวลานานทั้งสิ้นเปลือง แต่ในพิธีแต่งงานปัจจุบันลาวโซ่งรุ่นใหม่จะตัดพิธีการที่มีขั้นตอนยุ่งยากต่าง ๆ ออกเพื่อให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายโดยจัดพิธีแบบพุทธทั้งหมด ยกเว้นช่วงสุดท้ายของพิธีแต่งงานบ่าวสาวจะแต่งตัวตามประเพณีโซ่งโดยสวมเสื้อฮี (รูปที่ ๔) และเช่นไหว้ผีเรือนในกะล่อหอง

รูปที่ ๔ เสื้อฮี เป็นการแต่งกายในงานพิธีกรรม

ว ฒนธรรมเมืองไม่เพียงแต่จะทำให้แบบแผนของวัฒนธรรมของลาวโซ่งเริ่มปรับเปลี่ยนไปเท่านั้น แต่ยังทำให้ลาวโซ่งหนุ่มสาวรุ่นใหม่เริ่มเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของตนด้วย ในหมู่บ้านลาวโซ่งที่นครปฐมสิ่งที่จะพบเห็นได้ชัดเจนก็คือภาพของผู้คนสองสังคม ลาวโซ่งหนุ่มสาวซึ่งเป็นภาพสะท้อนของสังคมสมัยใหม่จะนิยมนุ่งกางเกงหรือผ้าขี้ริ้ว สวมเสื้อและไว้มือที่ดูทันสมัยเหมือนกับชาวชนบทในสังคมไทยทั่วไป ทั้งยังมีรูปแบบวิถีชีวิตที่คล้ายกับชาวเมือง แต่ในขณะที่ลาวโซ่งรุ่นพ่อแม่หรือผู้สูงอายุกว่านี้ยังคงแต่งกายแบบดั้งเดิมด้วยการนุ่งผ้าลายแดงโม ใส่เสื้อก้อมหรือเสื้อธรรมดาไว้มือทรงปั้นเกล้า และมีแบบแผนชีวิตเรียบง่ายแบบดั้งเดิม แม้ภาพความแตกต่างของผู้คนสองรุ่นจะยังไม่ขัดแย้งกันมากนัก แต่ภาพดังกล่าวก็ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่จะติดตามมาในอนาคต เนื่องจากวัฒนธรรมเมืองและเทคโนโลยีสมัยใหม่กำลังเริ่มแทรกตัวเข้าไปในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของลาวโซ่ง ลาวโซ่งกำลังเริ่มเปลี่ยนและปรับตัว มีแบบแผนชีวิตที่ใกล้เคียงกับชาวชนบทไทยมากขึ้น การปรับเปลี่ยนดังกล่าวชี้แนะให้เห็นว่าวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของลาวโซ่งอาจจะมีการปฏิบัติน้อยลงและไม่มั่นคงก็อาจจะสูญหายไปในที่สุด ผู้เขียนมีความเห็นว่าหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนหรือสถาบันทางวิชาการของจังหวัดนครปฐมควรจะต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของลาวโซ่งซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่ยังเหลืออยู่เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาและการเปรียบเทียบวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่น ๆ หรือกับวัฒนธรรมไทยทั่วไป รูปแบบการดำเนินงานอาจจะเป็นรูปของการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านของลาวโซ่งเพื่อส่งเสริมและรักษาประเพณีรวมทั้งหัตถกรรมของลาวโซ่ง การจัดทำข้อมูลเอกสาร รูปภาพ วิดีทัศน์ และอื่น ๆ หรือในโอกาสที่จังหวัดมีงานประเพณีระดับอำเภอหรือจังหวัดก็อาจจัดให้มีการแสดงนิทรรศการทางด้านวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานในนครปฐม รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านลาวโซ่งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจในระดับหมู่บ้าน

ภาคผนวก

หมู่บ้านลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐม

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	
		หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน
กำแพงแสน	ดอนข่อย	1	บ้านดอนทอง
		2	บ้านดอนทอง
		3	บ้านดอนทอง
		5	บ้านดอนมะกอก
		9	บ้านบ่อน้ำจืด
	สระพัฒนา	1	บ้านสระ
		2	บ้านสระสี่มุม

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน		อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	
		หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน			หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน
ดอนตูม	สระสี่มุม	3	บ้านหัวซุกบัว	บางเลน	ดอนตูม	2	บ้านดอนขมิ้น
		4	บ้านหัวซุกบัว			6	บ้านหัวทรายลาว
		5	บ้านหนองหมู			7	บ้านหัวทรายลาว
		6	บ้านหนองหมู			11	บ้านเกาะแรด
		7	บ้านหนองเทียม	บางปลา	ไผ่หูช้าง	12	บ้านเกาะแรด
		1	บ้านสระสี่มุม			4	บ้านไผ่หูช้าง
		3	บ้านไผ่คอย			5	บ้านไผ่หูช้าง
		4	บ้านไผ่สงคราม			7	บ้านเกาะเล็ก
	ดอนพุทรา	5	บ้านไผ่โตน	เมือง	บางหลวง	9	บ้านไผ่คอกเนื้อ
		14	บ้านไผ่เถื่อน			7	บ้านดอนขนาท
		1	บ้านหัวถนน			9	บ้านสะแกทราย
		6	บ้านหัวถนน			9	บ้านดอนทราย
	ลำลูกบัว	8	บ้านหัวถนน	สามพราน	ตลาดจินดา	3	บ้านลำเอียง
		2	บ้านแหลม			4	บ้านตากแดด
			กระเจาโขง				

บรรณานุกรม

ถวิล เกษราช. ประวัติผู้ไทย. พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๗.

นกุล ชมภูนิช และ วนิดา พิเศษพงษา. วัฒนธรรมไทยของหมู่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครปฐม นครปฐม ๒๕๓๐.

นำพวลย์ กิจรักษ์กุล การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของลาวโซ่งใน จังหวัดนครปฐม นครปฐม ๒๕๓๒.

มยุรี วัดแก้ว. การศึกษาโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชา พัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๑.

วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาบัณฑิต สาขา สังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๙.

สิริ พิงเดช. ประวัติ-ลัทธิผู้ไทยดำ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๙.

สมิตร ปิติพัฒน์, บัณฑิร อ่อนดำ และพูนสุข ธรรมากิมุข. ลาวโซ่ง. แผนกอิสระสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๑.

Pederson, Lise Rishoj. "Religious Activities during Dry Season among the Lao Song Dam, Thailand." Folk, 16-17 (1974-1975), 345-379.

Sumitrit Pitiphat. "The Religion and Beliefs of the Black Tai, and a Note on the Study of Cultural Origins." Journal of the Siam Society, 68 (January 1980), 29-38.